

P. HORVÁTH LÁSZLÓ: HÉTLÁBÚ PARIPA

Az elmúlt év utolsó napjaiban mutatta be a békéscsabai színház P. Horváth László *Hétlábú paripa* című drámáját. A premier — miként az Arbuzov-darab esetében is — ősbemutató volt, ezenfelül egy fiatal magyar szerző pályájának — mondhatni — indulása. Bár P. Horváthnak ez a második drámai alkotása; első darabját a Dériné Színház mutatta be Bakonyi történet címmel.

A Hétlábú paripa a közepfajú dráma kategóriájába sorolható. Moralizáló mű, az író szándéka az, hogy a mai kor társadalmának néhány égető, fájó kérdését vegye bonckés alá. Olyan problémákat, melyek ma élnek és hatnak ugyan, de mélyen húzódo gyökereik a múlt távoli évtizedeibe nyúlnak vissza. A darab indítása frappáns, hatásos eszközeivel alkalmas arra, hogy rögtön érdeklődést ébresszen. A családfő, az apa — egy idős munkásember — temetése után hazatérnek a hátramaradottak, a népes család már felnőtt tagjai: az özvegy, ki csupán mélységes vallásos áhítatában lel némi vigaszt; a két idősebb fiú — egyikük vidéken dolgozó szakmunkás, a másik már „kiemelkedett” a fizikai dolgozók sorából: művészettörténész —; ezek feleségei, és a legfiatalabb gyerekek, Ági, a lány s Kazi, a fiú. A hangulat megilletődött, kegyeletteljes. Kazi azonban „kilóg” a családi együttesből, nem tiszteli sem atyja emlékét, sem a többiek gyászát. Cinikus megjegyzéseivel, megbotránkozó viselkedésével először megrendülést, azután valami baljós, nyugtalan idegességet kavart.

A szerző nem szokványos — de a modern intrikus drámákból ismert —, mindenesetre nehezen kezelhető és roppant rutint kívánó drámai formát választott. A három felvonás során jóformán nem történik semmi, a hősök nem cselekvő figurák. Csupán vitakoznak, érvelnek, s az elmondottak révén — az időben visszafelé haladva — mind fenyegetőbbben tárulkoznak ki a múlt kísértetei, a korábban történt, s a nyugodt felszín alatt lappangó események, a családot elnyeléssel fenyegető sötét örvények. A szereplők mozgását nem teszi gördülékényebbé az ilyenkor szokásos keretjárték sem. Oratóriumszerűen egymás után szólalnak fel, s az utolsó mozdulat pózába merevedve várják a következő végzőt. Kétségtelenül: intellektuális műfaj ez, amely a színpad megszokott és közkedvelt hatás eszközeiből sok mindent feláldoz, a mondanivaló kifejtésének

tisztasága, pontossága érdekében. Ilyen körülmények között kibontakoztatni — és a nézők odaadó együttérzésével elfogadtatni — egy drámát, főlényes színpadi biztonság, ritka írói tehetség kérdése. A közönség figyelmét csak a színporkázóan szellemes dialógusok, gyilkos ríposztok vagy eredeti filozófiát megcsillogtató monológok révén lehet magához láncolni. Másrészt elengedhetetlen — kisebb-nagyobb „pihentető” szünetekkel, esésekkel enyhítve — a dráma sodrásának állandó feszítése, egyre magasabb hőfokra való izzítása.

P. Horváth László darabja ezeknek a követelményeknek többé-kevésbé csak a lehetőségét hordozza magában. Igaz, az első felvonás végére pezsdítő ívben emelkedik az atmoszféra feszültsége, ezt azonban a továbbiakban már nem tudja fokozni, illetve megfelelő hőfokon tartani az író. A fiatal drámaíró kétségtelen tehetségét, vitathatatlan színpadi érzékét — és a mesterséggel kapcsolatos elvi ismereteit, tájékozottságát — a darab egy-egy forró pillanata, a közönség által is „lereagált” szellemes, megdöbbentő, vagy éppen tragikus helyzete jelzi. A színvonal azonban egyenetlen, a drámai összecsapások helyenként visszavisszatérő üres moralizálássá devalválódnak.

Mi derül ki voltaképpen a három felvonás során? Legelőször az, hogy az apa elvesztét nem is siratják olyan őszintén, hiszen züllött alkoholiista volt az öregúr. A család szemefénye Ági, teherbe esett, s ami ennél is megalázóbb, olyan férfitől, akihez különösebb érzelmi szálak nem kötik. Inkább egy félig öntudatlan remény, hogy a férfi révén kitörhet majd lehangoló környezetéből. A család többi tagjairól is kiderül egy és más. A látszatharmónia mögött szeny nyeres vonások, rút tulajdonságok, primitív meg nem értések, kényszerű megalakuvások, kicsinyes kapzsiság tűnik elő. Természetesen mindez, ha még oly szomorú vagy elítélendő is, nem elég ahhoz, hogy akármiféle drámai alkotás kerelkedjék belőle. Hiszen eddig csupán egy szerencsétlen sorsú család belső életének a közönség számára érdektelen problematikája. Éppen Arbuzov darabjának a kapcsán utaltunk Csehovra és Gorkijra. Az ő figuráik egyéni sorsukban mindig egy-egy osztály, egy-egy társadalmi réteg jellegzetességeit, gondjait hordozták. Ahhoz azonban nem kell az orosz irodalom nagyjait idézni, hogy belássuk, dráma nem létezik társadalmi háttér nélkül. A görögöktől máig: politikai, hazafias vagy vallásos mondanivalók, bölceleti szándék vagy kritikai véna éltette a színpadi műveket. S itt

következik P. Horváth drámájának legnagyobb gyengéje. Lehet, hogy a nyugati világ mai legkiválóbb írói a család bomlásával, a szerelem eltorzulásával, az értelmetlen előítéletek okozta tragédiákkal is módot találnak arra, hogy kritikát gyakoroljanak egy embertől elidegenedett társadalom fölött. De éppen mivel a mi világunk belső viszonyaiból, erkölcséből mindez nem következik, a darab szereplői, figurái valahogy háttér nélkül, talajvesztetten lebegnek a levegőben. Igaz, hogy nálunk is akadnak hasonló gondok, de az efféle kérdések megoldása egyáltalán nem annyira reménytelen, bonyolult vagy tragikus, hogy a színpadon emésztő feszültségeket teremtsen. A leghatásosabbnak vélt, perdöntő, végső monológban azt mondja a darab egyik szereplője: „Sajnálak fiteket is és a többieket a gyárban, akik... úgy hordják régi sebeiket, mint a szifiliszt... Sajnálom magunkat, mert végső fokon még nekünk sem érdekes, hogyan gondolkozunk a munkánkról, a szerelmünkről, mit kezdünk a szabad időnkkel, a megnövekedett igényeinkkel, egyáltalán önmagunkkal. Mindenkinnek csak az az érdekes, mit kezdünk a világgal! Átformáljuk!” Az, aki nem képes megítélni, hogy nem a megnövekedett szabad idő determinálja az emberek erkölcsi arculatát, hanem éppen ellenkezőleg az átformált világ nyújt lehetőséget a megnövekedett anyagi igényekre meg a több szabad időre is, az olyan eszmei bizonytalanság áldozata, amelyben elvész — többek között — a dráma mesterségbeli szempontból nagy gonddal formált koncepciója is. Így aztán a paripának hiába van hét lába, így is kissé sántít, bár köztudott, hogy az átlagos lovak négy lábbal botladoznak.

A drámát tehetségesen, a színpadi lehetőségek fölényes ismeretével, az oratóriumszerű konstrukció és bizonyos realitásra való törekvés szerencsés szintézisében vitte színre Máté Lajos rendező. Az anya szerepében visszafogott eszközökkel is meggyőző alakítást nyújtott Csernyés Rózsa. Mintegy tovább gazdagítva a figurát, olyan tulajdonságait is érzékeltette, amelyről a szövegben alig van utalás. Nándinak, a vidéki munkásnak az alakját meleg érzelmekkel, étellel teli módon formálta meg Bánffy Sándor. Cserényi Béla mértéktartó színesi eszközökkel jellemezte Balázs, a munkáscsaládból „kinőtt” művészettörténész egyéniségét. Szentirmay Éva Irmája olyan asszony, akivel gyakran találkozunk az életben, Tóth Gabriella Krisztinje tanárnősen precíz, merev, intellektuálisan hűvös jelenség. Szabó Éva Ágija az előadás legnagyobb feszültségeit, legforróbb pillanatait teremti meg. Nem az ő hibája, hogy nem képes a figurát körülvevő atmoszférát mind a három felvonáson át megfelelő feszültségben tartani. A legérdekesebb, legösszetettebb, s íróilag legkimunkáltabb szerep Kazié. Voltaképpen ő az, aki szemben áll az egész családdal, akiről kiderül, hogy kamaszos szertelenségei, látszólagos cinizmusa mögött tiszta emberi értékek rejlenek. Kovács Lajos csak néhány jelenetben találta meg azt az oldott — hol harsány, hol pedig komollyá mélyülő — hangvételt, amely plasztikusan kidomborítaná ennek a jobb sorsra érdemes *enfant terrible*-nek igazi arcát.

A díszlettervező Suki Antal ezúttal is kiváló stílusérzékkel, egyszerűségekre törekvő kontsruktív díszletekkel szolgáltata az előadást.

CS. VAJDA JÁNOS

TV-JEGYZETEK

AZ IDÉZÉS

A napokban egyik barátom hívta fel a figyelmet a következő ellentmondásra: napközben állandóan arról beszélünk, hogy milyen veszélyes a világbékére a vietnami háború, vagy milyen lehetőségei vannak az amerikai bombázások beszüntetésének, továbbá mennyire felőrlik idegeinket a munkahelyi izgalmak, azaz békére, nyugalomra, csendre vágyunk, ugyanakkor este bekapcsoljuk a televíziót, s egy ostoba krimivel orvosoljuk idegfáradtságunkat, miközben a képernyőn halomra lövik egymást az emberek.

Ehhez még azt is hozzá kell tenni, hogy szaksajtónk állandóan arról cikkez: Európa-szerte terjed a krimi, a művészi eszközöket figyelmen kívül hagyó formában, ugyanakkor nálunk is bemutatják ennek a műfajnak egy szelídebb változatát, egy bűnügyi dokumentumjátékot. Nem lehet célunk néhány sorban feloldani és elemeire bontani ezeket a valóságos, vagy annak tűnő ellentmondásokat. Sőt! E látszólag elmarasztaló néhány bevezető mondat után helyesnek, jogosnak, indokoltnak tartjuk Az idézés bemutatását.

Az idézés valóban megtörtént eseményre épülő bűnügyi dokumentumjára.